

Kritik mot Kriminalvården, Transporttjänsten, för att en underårig, som var omhändertagen enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, tvingades övernatta i häkte i samband med transport till en domstolsförhandling

Beslutet i korthet: En person som var omhändertagen enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) transporterades av Kriminalvårdens transporttjänst från ett ungdomshem utanför Enköping till Värmlands tingsrätt i Karlstad och tillbaka. Transporten tog två dygn i anspråk och medförde två övernattningsnätter i häkte för den unge. Kriminalvården kritiserades för det sätt på vilket transporten planerades och genomfördes.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 28 december 2012, klagade AA på behandlingen av hennes son BB. Hon anförde därvid i huvudsak följande.

Den 26 december 2012 hämtades hennes son BB på ungdomshemmet Eknäs för transport till en domstolsförhandling i Karlstad, som ägde rum den 27 december 2012 kl. 11.30. Först dagen efter att BB hämtats fick hon veta att han förts till häktet Örebro för övernattningsnätter. Efter förhandlingen fördes BB till häktet Karlstad för övernattningsnätter. Han transporterades tillbaka till ungdomshemmet den 28 december 2012. Hennes son har diagnostiserats med ADD och autistiska symptom och han var vid det aktuella tillfället endast 17 år gammal. Han var omhändertagen enligt LVU (*lagen [1990:52] med särskilda bestämmelser om vård av unga, JO:s anm.*) och hör inte hemma i ett häkte.

Utredning

Dokumentation gällande BB:s vistelse i häktena Örebro och Karlstad samt transporten av honom under perioden den 26-28 december 2012 begärdes in och granskades.

Därefter anmodades Kriminalvården att yttra sig över anmälan. I remissvaret anförde Kriminalvårdens huvudkontor, genom enhetschefen CC, följande.

Sakförhållanden

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från Kriminalvårdens transporttjänst (TPT). Genom utredningen har sammanfattningsvis följande kommit fram.

BB är född 1995 och var vid tillfället omhändertagen enligt lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och tillfälligt placerad vid Statens institutionsstyrels behandlingshem Eknäs utanför Enköping. Polismyndighet har, sedan Statens institutionsstyrelse (jfr 43 § LVU) hemställt fattat beslut om att handräckning ska ske och därefter uppdragit åt Kriminalvårdens transporttjänst (TPT) att transportera BB till och från domstolsförhandling. Av handräckningsbegäran framgick att BB hade använt våld och att det förelåg en risk för avvikande. I utredningen har framkommit att BB, den 23 december 2012, transporterades mellan Eknäs behandlingshem och Karlstad tingsrätt (*rätteligen Värmlands tingsrätt, JO:s anm.*) under en och samma dag, för att närvara vid huvudförhandling som var utsatt till kl. 13.00. I ärendet är nu fråga om motsvarande transport som genomfördes den 27 december 2012.

Huvudförhandling var utsatt i Karlstad tingsrätt (*rätteligen Värmlands tingsrätt, JO:s anm.*) den 27 december 2012 kl. 11.30. TPT bedömde att det var nödvändigt med övernattnings under transporten och kontaktade därför behandlingshemmet för att fråga om de hade möjlighet att ordna övernattnings inom den egna myndigheten. Behandlingshemmet uppgav att man saknade sådana möjligheter och lämnade istället samtycke till att övernattnings skedde i Kriminalvårdens lokaler. I kontakten med behandlingshemmet framkom inte att BB hade ett vårdbehov som medförde att övernattnings på häkte kunde anses vara särskilt olämplig.

BB hämtades på behandlingshemmet den 26 december 2012 runt kl. 11.00 och transporterades till häktet Örebro där han övernattade. BB hämtades sedan på häktet morgonen den 27 december 2012 och kördes till Karlstad tingsrätt (*rätteligen Värmlands tingsrätt, JO:s anm.*) för att närvara vid huvudförhandlingen. Han transporterades cirka kl. 12.30 samma dag till häktet Karlstad för övernattnings. Påföljande morgon kördes BB tillbaka till behandlingshemmet.

Författningsbestämmelser

Enligt 6 § förordningen (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården får Kriminalvården bistå andra myndigheter med inrikes- och utrikestransporter av personer som är berövade friheten.

Enligt 12 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om transportverksamheten (KVFS 2012:6) (FARK Transport) får uppehåll för måltider, övernattnings eller andra avbrott i transporten med transporterade personer som har omhändertagits enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), om uppehåll inte kan förläggas till lokaler eller institutioner som är förknippade med det aktuella omhändertagandet, endast göras i häkten eller polisarrest. För den som är omhändertagen enligt LVU och är under femton år får uppehåll för övernattnings förläggas till häkte eller polisarrest endast om särskilda skäl finns.

Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att i transporttjänstens uppdrag att utföra transporter grundade på polismyndigheters beslut om handräckning enligt de i 11 § angivna lagarna ligger att vidmakthålla frihetsberövandet. Det är därför nödvändigt att det finns möjlighet att tillfälligt placera en sådan omhändertagen i häkte eller polisarrest. Emellertid är sådana omhändertagna personer i vissa fall frihetsberövade på grund av vårdbehov av olika slag och den omständigheten måste beaktas i samband med transportplaneringen bl.a. vad gäller lämplig plats för uppehåll under transporten. Omständigheterna kring den transporterades person kan leda till olika bedömningar av det lämpliga i att göra uppehåll med denne i häkte eller polisarrest. Sålunda kan det, t.ex. vid transporter av svårt sjuka personer eller av barn under femton år, framstå som i högsta grad olämpligt med ett sådant uppehåll. Man bör beakta längden av uppehållet samt göra en avvägning mot de transportekonomiska konsekvenser som kan uppkomma för det fall häkte eller polisarrest inte utnyttjas.

Det kan, med hänsyn till de bedömningar som måste göras, vara lämpligt att kontaktas med den som har beställt handräckningen hos polisen och/eller med andra hem eller institutioner som är förknippade med det aktuella frihetsberövandet för samråd om transporten.

Kriminalvårdens bedömning

Det är av många skäl olämpligt att placera unga människor i häkte. Sådana placeringar bör därför ske med stor restriktivitet och endast om det föreligger tvingande skäl, t.ex. att långa avstånd framtvingar övernattning. (Jfr JO:s beslut den 26 oktober 2010 i ärende med diarienummer 4617-2009)

Avståndet mellan Enköping och Karlstad är 24 mil. Med hänsyn till att huvudförhandlingen var utsatt till förmiddagen anser Kriminalvården sammanfattningsvis att övernattningen den 26 till den 27 december framstår som motiverad. BB:s ålder borde dock ha föranlett att återresan planerades in till den 27 december, särskilt med tanke på att resan veckan innan genomfördes under en och samma dag.

Kriminalvården bekräftar att man som regel inte lämnar information om kommande transporter. Detta sker främst med hänsyn till säkerheten kring transporten.

Avslutningsvis kan konstateras att den rättsliga regleringen kring myndigheternas möjlighet att överlämna uppdrag till Kriminalvårdens transporttjänst alltjämt är oklar och föremål för behandling, se Transporter av frihetsberövade (SOU 2011:7).

AA yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

Planering och genomförande av transporten

Av utredningen framgår att transporten av BB från Enköping till Karlstad och tillbaka – en resa om ungefär 480 kilometer (tur och retur) – kom att ske etappvis under två dygn och medförde att BB vistades två nätter i häkte. Vidare framgår att förhandlingen i Värmlands tingsrätt varade i ungefär en timme.

Det har från JO:s sida tidigare uttalats att den restriktivitet som gäller för placering av barn och unga i häkte också måste gälla tillfälliga häktesförvaringar, t.ex. i samband med en transport (se JO:s beslut den 26 oktober 2010 i ärende dnr 4617-2009). Vidare uttalade JO i samma beslut att bristen på uttryckligt lagstöd för häktesplaceringar i dessa fall är en ytterligare anledning till restriktivitet. Endast om det föreligger tvingande skäl, t.ex. att långa avstånd framtvingar övernattning, bör sådana häktesförvaringar komma ifråga.

Kriminalvården har i sitt yttrande anfört att avståndet mellan Enköping och Karlstad och den omständigheten att tingsrättsförhandlingen var utsatt till förmiddagen gör att övernattningen mellan den 26 och 27 december 2012 framstår som motiverad. Min uppfattning är att det var olyckligt att BB överhuvudtaget behövde vistas i häkte. Mot bakgrund av att Kriminalvården rimligen inte kunnat påverka tidpunkten för förhandlingens början finner jag dock inte skäl att kritisera Kriminalvården för att BB tvingades övernatta i häktet Örebro på vägen till förhandlingen. Som Kriminalvården anfört borde dock hänsyn till BB:s ålder ha föranlett att återresan planerades så att BB kunde återvända till ungdomshemmet efter förhandlingens slut, dvs. den 27 december 2012. Enligt min uppfattning är det inte acceptabelt att BB tvingades övernatta i häktet under natten mellan den 27 och 28

december 2012. Jag är mycket kritisk till att Transporttjänsten planerade transporten på detta sätt.

Underrättelse till närstående

Enligt 3 § häktesförordningen (2010:2011) ska en intagen som har berövats friheten på annan grund än misstanke om brott i anslutning till att han eller hon tas in i en förvaringslokal få tillfälle att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig, om inte särskilda skäl talar mot det. Detsamma gäller när den intagne flyttats från en förvaringslokal till en annan.

AA har i sin anmälan anfört att hon först dagen efter att BB hämtats från ungdomshemmet fick veta att han förts till häktet Örebro för övernattnig. Kriminalvården har i sitt yttrande bekräftat att man som regel inte lämnar information om kommande transporter och att detta främst har att göra med säkerheten kring transporten. Jag har ingen invändning mot att Kriminalvården inte i normala fall informerar i förväg om en kommande transport. Som framgår av redogörelsen ovan ska dock en person som tas in i häkte få tillfälle att underrätta någon närstående om var han befinner sig, s.k. ankomstsamtal. Kriminalvården har inte redogjort för om BB getts denna möjlighet. I den dokumentation över BB:s vistelse i häktena Örebro och Karlstad som JO haft tillgång till finns det inte någon uppgift om huruvida BB tillfrågats om han ville underrätta någon närstående eller om sådan underrättelse skett. Det är naturligtvis en brist.

Övrigt

Av utredningen framgår att BB några dagar före den aktuella transporten också hade transporterats mellan ungdomshemmet och Värmlands tingsrätt för att närvara under en huvudförhandling, som var utsatt till kl. 13.00. Vid det tidigare tillfället hade BB – enligt Kriminalvården – transporterats fram och tillbaka under en och samma dag. Mot bakgrund av att det uppenbarligen var möjligt att planera den tidigare förhandlingen så att den inte medförde någon övernattnig för BB måste man enligt min uppfattning ställa sig frågan varför så inte skedde också med den andra förhandlingen? I ärendet föreligger ingen utredning om varför förhandlingen den 27 december 2012 sattes ut till kl. 11.30. Det kan inte uteslutas att det berodde på att tingsrätten inte hade vetskap om vilka följder dess planering skulle få. Det är inte omöjligt att de två övernattningarna i häkte hade kunnat undvikas om domstolen hade uppmärksammats på detta. Det inträffade visar enligt min mening på behovet av ett nära samarbete och god kommunikation mellan domstolar, transporterande myndigheter och de institutioner som begär handräckning. Behovet av samarbete har också lyfts fram i betänkandet Transporter av frihetsberövade (SOU 2011:7), s. 297 ff. Mot bakgrund av det sagda finner jag skäl att skicka en kopia av mitt beslut till Domstolsverket för kännedom.

Med anledning av den pågående översynen av regleringen kring transporter av frihetsberövade finner jag skäl att skicka en kopia av mitt beslut till Justitiedepartementet för kännedom.

Jag har i ärendet samrått med justitieombudsmannen Lilian Wiklund, som har tillsyn över bl.a. Statens institutionsstyrelse.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det ovan sagda.